

ВАЩУК О. П.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики,
детективної та оперативно-розшукової
діяльності

(Національний університет

«Одеська юридична академія»)

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.45>

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕТОДИК РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ: КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Стаття має на меті підвищити загальну якість і прозорість розслідувань, сприяти розробці стандартів оцінювання методик розслідування злочинів, що можуть бути адаптовані для різних правоохоронних систем. Запропонований підхід відкриває шлях для систематичного вдосконалення методик розслідування злочинів з урахуванням сучасних вимог та технологічних можливостей. Так, висвітлено результати аналізу та оцінювання ефективності методик розслідування злочинів, які застосовуються правоохоронними органами. Розглянуто комплексний підхід до визначення і застосування критеріїв для оцінки цих методик, включаючи відсоток розкриття злочинів, швидкість розслідування, якість доказів, задоволеність учасників процесу, адаптацію до міжнародних стандартів, гнучкість та адаптивність методик, вплив на загальну злочинність.

Запропонована формула для розрахунку ефективності методик, що враховує вагові коефіцієнти кожного з критеріїв, надаючи можливість для кількісного аналізу. Основна увага приділяється не тільки оцінці результативності розслідувань, але й забезпеченню адекватного зворотного зв'язку та вдосконалення правоохоронних практик на основі зібраних даних.

Підкреслена необхідність глибшого аналізу взаємозв'язку між методиками, що використовуються та загальною ефективністю правоохоронних структур у ракурсі кримінальних проваджень. Аналіз різних підходів до розслідування злочинів, виявив, як методики, які покладаються на усталені процедури, так і методики, що адаптовані до конкретних випадків, впливають на швидкість та якість розслідувань. Висвітлюючи ці аспекти, стаття прагне не тільки збільшити розуміння ефективності наявних методик, але й спонукати до впровадження інноваційних підходів, які поліпшать результати розслідувань та загальну роботу правоохоронних органів.

Зауважено, що в майбутньому з'явиться попит на нові методики розслідування злочинів чи оновлення вже існуючих з боку саме правоохоронних органів, як їх запит за результатами систематичного оцінювання.

Ключові слова: ефективність, критерії оцінювання, методика, розслідування, злочин, криміналістика, право.

Vashchuk O. P. Effectiveness of crime investigation methods: evaluation criteria

The article aims to improve the overall quality and transparency of investigations, to contribute to the development of standards for evaluating crime investigation methods that can be adapted for different law enforcement systems. The proposed

approach paves the way for systematic improvement of crime investigation methods taking into account modern requirements and technological capabilities. Thus, the results of the analysis and evaluation of the effectiveness of crime investigation methods used by law enforcement agencies are highlighted. A comprehensive approach to the definition and application of criteria for evaluating these methods is considered, including the percentage of crime detection, speed of investigation, quality of evidence, satisfaction of process participants, adaptation to international standards, flexibility and adaptability of methods, impact on general crime.

The proposed formula for calculating the effectiveness of the methods, which takes into account the weighting factors of each of the criteria, providing an opportunity for quantitative analysis. The main focus is not only on evaluating the effectiveness of investigations, but also on providing adequate feedback and improving law enforcement practices based on the collected data.

The need for a deeper analysis of the relationship between the methods used and the overall effectiveness of law enforcement structures from the perspective of criminal proceedings is emphasized. An analysis of different approaches to the investigation of crimes revealed that both methods that rely on established procedures and methods that are adapted to specific cases affect the speed and quality of investigations. Highlighting these aspects, the article aims not only to increase the understanding of the effectiveness of existing methods, but also to encourage the implementation of innovative approaches that will improve the results of investigations and the general work of law enforcement agencies.

It is noted that in the future there will be a demand for new methods of investigating crimes or updating existing ones from the law enforcement agencies themselves, as their request based on the results of a systematic assessment.

Key words: *effectiveness, evaluation criteria, methodology, investigation, crime, criminalistics, law.*

Постановка проблеми. У сучасному правозастосуванні все наполегливіше звучить питання ефективності розслідувань злочинів, оскільки від якості та швидкості розкриття злочинів залежить не тільки відновлення справедливості, але й довіра громадськості до правоохоронних органів. Ефективність методик розслідування визначається як здатність правоохоронних органів при їх використанні досягати поставлених цілей, таких як розкриття злочинів, належне застосування процесуальних норм, і врешті, забезпечення правопорядку та довіри громадськості.

Суттєвим викликом залишається відсутність уніфікованих затверджених критеріїв для оцінювання ефективності як методик так й розслідувань злочинів, що ускладнює порівняльний аналіз різних методик і впровадження найбільш ефективних практик. Також існує потреба у врахуванні як кількісних, так і якісних показників успішності розслідувань злочинів, що включають задоволеність заявників, швидкість розслідувань, кількість помилок та правильність застосування процедур.

У зв'язку з вищевказаним, наявна проблема вимагає глибокого аналізу існуючих методик розслідувань, зокрема саме розробки критеріїв для їх оцінки, що стане предметом даної статті. Вирішення цієї проблеми сприятиме підвищенню ефективності правоохоронної системи та зміцненню правопорядку в суспільстві.

Метою статті є розробка критеріїв систематичного аналізу та порівняння з оцінювання ефективності методик розслідування злочинів. Стаття покликана виявити ключові фактори, які впливають на успіх розслідування, і запропонувати критерії оцінювання, що дозволяє квантитативно та квалітативно аналізувати ефективність різних методик.

Завдяки цій статті планується не тільки вдосконалити теоретичні основи оцінювання методик розслідувань злочинів, але й надати практичні рекомендації для правоохоронних органів, які дозволять підвищити ефективність їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останніх дослідженнях та публікаціях, присвячених ефективності досудового розслідування [1; 2], методикам розслідування [3; 4; 5; 6; 7] та особливостям досудового розслідування [8; 9], розглядаються різноманітні аспекти цих складних процесів. Достатня увага приділяється таким питанням, як стратегічний та тактичний підходи до розслідувань [10; 11; 12], а також їх взаємозв'язок із навичками мислення, які необхідні для ефективного проведення розслідувань [13; 14]. Один з важливих аспектів, який акцентується в дослідженнях, це розрізнення між стратегічними завданнями та тактичними відповідями у досудовому розслідуванні [15; 16; 17]. Зокрема, обговорюється, як ознаки криміналістичної методики та окрема криміналістична методика судового розгляду у кримінальному провадженні [18; 19]. Іншим важливим аспектом є використання сучасних технологій та наукових підходів у досудовому розслідуванні, які значно підвищують їх ефективність [20]. Так, наприклад, розглядаються сучасні наукові концепції таких методик, криміналістична методика як особлива частина криміналістики та теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів [21; 22; 23].

Сучасні дослідження також підкреслюють значення гнучкості в методах та необхідність адаптації до конкретних умов та обставин [24; 25; 26; 27]. Важливим є здатність правоохоронних органів адаптувати свої методи до змінюваних умов і вимог сучасності, зокрема воєнних. [28; 29; 30].

Виклад основного матеріалу. Ефективність методик розслідування має бути визначена через їхню здатність досягати конкретних результатів у процесі розкриття злочинів, дотримуючись при цьому правових норм та стандартів. Критерії оцінювання ефективності методик розслідування варто розділити на кілька основних категорій, які включають як кількісні, так і якісні аспекти, зокрема:

1. Відсоток розкриття злочинів (процент кримінальних проваджень, що були успішно розкриті за допомогою використаних методик. Це важливий індикатор ефективності, оскільки показує, наскільки методика є дієвою у виявленні винних осіб та зборі достатніх доказів для притягнення їх до відповідальності).

2. Швидкість розслідування (час, необхідний для розслідування та вирішення кримінального провадження, що має велике значення у випадках, які вимагають негайного втручання).

3. Якість доказів (оцінка якості зібраних доказів, що включає здатність методики забезпечити законність, достовірність, та релевантність доказів, які будуть використані у кримінальному провадженні).

4. Задоволеність заявників (відгуки та задоволеність заявників щодо процесу розслідування, що включає оцінку професіоналізму, поведінки, та ефективності роботи слідчих, а також здатність правоохоронних органів належним чином інформувати заявників про хід розслідування).

5. Відповідність міжнародним стандартам (відповідність використовуваних методик міжнародним стандартам прав людини та кращим світовим практикам, що важливо для забезпечення, що методики не лише ефективні, але й сучасні, справедливі та гуманні).

6. Гнучкість та адаптивність методик (здатність методик адаптуватися до змінюваних обставин та особливостей конкретних проваджень, що важливо у випадках, коли стандартні процедури неефективні або коли потрібен індивідуальний підхід).

7. Вплив на загальну злочинність (аналіз зміни рівня злочинності в районах або ситуаціях, де використовуються конкретні методики. Тобто, ефективність методик може вимірюватися через їхній вплив на загальну безпеку та зменшення злочинності у певному регіоні або категорії злочинів).

Такі критерії допоможуть забезпечити оцінку ефективності методик розслідування, враховуючи як безпосередні результати, так і ширший вплив на правоохоронну систему і суспільство в цілому. Вони дозволять не тільки виміряти успіхи в конкретних провадженнях, але й оцінити, наскільки методики сприяють підвищенню довіри до правоохоронних органів, покращенню якості правосуддя, і зміцненню законності та правопорядку.

Для розрахунку ефективності базових (загальних) та окремих методик розслідування варто використати комплексну формулу, яка інтегрує вишеозвучені критерії оцінки (кількісні та якісні показники, кожен з яких має певну вагу в загальному рейтингу).

Формула розрахунку ефективності методик розслідування:

$$E = B1 * P + B2 * Ш + B3 * Я + B4 * З + B5 * С + B6 * М + B7 * ЗЗ,$$

де: E – загальна оцінка ефективності методики;

P – відсоток розкриття злочинів;

Ш – швидкість розслідування;

Я – якість доказів;

З – задоволеність заявників;

С – відповідність міжнародним стандартам;

М – гнучкість та адаптивність методик;

ЗЗ – вплив на загальну злочинність;

B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7 – вагові коефіцієнти для кожного критерію, які можуть відрізнятися в залежності від специфіки оцінювання або від пріоритетів правоохоронної інституції. Тобто, вагові коефіцієнти (B1–B7) визначаються на основі важливості кожного критерію для інституції або специфіки дослідження. Наприклад, для проваджень з високим рівнем громадської уваги може бути вищим коефіцієнт задоволеності заявників.

В практиці застосування варто врахувати збір даних за кожним критерієм для конкретної методики або серії розслідувань, розрахунок часткових оцінок для кожного критерію і застосування вагових коефіцієнтів та сумування результатів для отримання загальної оцінки ефективності.

В цілому, такий підхід дозволяє не лише кількісно оцінити ефективність розслідувань, але й глибше проаналізувати якість та вплив використаних методик. До того ж така модель може бути адаптована для різних типів організацій та злочинів, забезпечуючи гнучкість та точність оцінювання.

Організація оцінювання ефективності методик розслідування злочинів в правоохоронних органах вимагає цілісного підходу, який включає структурні, процесуальні та культурні аспекти. Першочерговими є такі дії:

1. Розробка та узгодження критеріїв оцінювання (1.1. Визначити які критерії будуть використовуватися для оцінки ефективності методик розслідування. Це можуть бути, наприклад, відсоток розкриття злочинів, швидкість розслідування, якість доказів, задоволеність заявників, відповідність міжнародним стандартам та інші; 1.2. Розробити чіткі та зрозумілі інструкції для оцінки кожного з критеріїв, включаючи методи збору та аналізу даних).

2. Навчання персоналу (2.1. Провести навчальні сесії для слідчих та інших відповідальних осіб щодо нових критеріїв і методів оцінювання; 2.2. Забезпечити, що всі учасники розуміють цілі оцінювання та як їхні дії впливають на загальні результати).

3. Збір та аналіз даних (3.1. Впровадити систему збору даних, яка автоматично фіксує інформацію необхідну для оцінки за визначеними критеріями; 3.2. Регулярно проводити аналіз зібраних даних для визначення слабких місць у роботі та можливостей для покращення).

4. Звітність та відгук (4.1 Розробити механізми для регулярної звітності про результати оцінювання; 4.2. Впровадити процедури відгуку, де слідчі та інші зацікавлені сторони можуть обговорити результати оцінювання та запропонувати заходи щодо покращення).

5. Постійне вдосконалення (5.1. Використовувати отримані дані для постійного оновлення та вдосконалення методик розслідування; 5.2. Стимулювати інноваційний підхід серед слідчих для розробки більш ефективних методик розслідування).

6. Технологічна підтримка (6.1. Забезпечити наявність та ефективне використання технологій для автоматизації процесів збору та аналізу даних; 6.2. Використання сучасних інформаційних систем, що значно поліпшить точність і об'єктивність оцінювання).

7. Взаємодія з іншими агенціями та експертами (співпраця з іншими правоохоронними органами та незалежними експертами для обміну знаннями та кращими практиками,

що дозволить не тільки поліпшити методики розслідування, але й забезпечити їхню відповідність міжнародним стандартам).

8. Правове регулювання (забезпечити, щоб процес оцінювання та використання методик розслідування злочину відповідав чинному законодавству. Важливо, аби процедури оцінювання не порушували права людей та забезпечували високу якість правосуддя).

9. Фідбек та регулярний моніторинг (впровадити систему зворотного зв'язку, де працівники можуть висловлювати свої думки щодо методик та їхнього впливу на робочий процес. Регулярний моніторинг та аналіз впливу змін дозволить вчасно коригувати та оптимізувати робочі процеси).

Отже, запровадження систематичного оцінювання ефективності методик розслідування дозволить не лише підвищити якість роботи правоохоронних органів, але й забезпечити прозорість та відповідальність перед громадськістю, що створить основу для неперервного вдосконалення та адаптації до змінних умов та викликів.

Висновки. В статті підкреслено важливість наявності критеріїв оцінювання методик розслідування злочинів. Ефективність методик може бути оцінена за допомогою ряду критеріїв, таких як відсоток розкриття злочинів, швидкість розслідування, якість доказів, задоволеність заявників, відповідність міжнародним стандартам, адаптивність та гнучкість методик, вплив на загальну злочинність. Ці критерії допомагають оцінити як безпосередні результати, так і ширший вплив методик на ефективність правоохоронної системи.

Зміни в сучасному кримінальному світі вимагають постійної адаптації та оновлення методик розслідувань. Впровадження нових технологій, таких як штучний інтелект та аналіз великих даних, значно підвищить ефективність розслідувань. Ефективне впровадження системи оцінювання ефективності методик розслідування злочинів вимагає залучення різних аспектів правоохоронної діяльності, включаючи навчання персоналу, розробку відповідних інструментів збору даних, та створення механізмів для звітності та відгуку. Постійний моніторинг та аналіз результатів оцінювання мають велике значення для підтримки високої якості правосуддя та довіри громадськості до правоохоронної системи, що допомагає виявляти слабкі сторони у системі, стимулювати інновації, та сприяти постійному вдосконаленню процесів розслідування.

Таким чином, це дослідження показує, що успіх правоохоронної системи в значній мірі залежить від здатності адаптуватися до змінюваних умов та впроваджувати ефективні методики розслідування, які мають оцінюватися на основі чітко визначених, вагомих критеріїв. До того ж, з'явиться попит на нові методики чи оновлення вже існуючих з боку саме правоохоронних органів, як запит за результатами систематичного оцінювання.

Список використаних джерел:

1. Стеценко Ю. В. Ефективне досудове розслідування: зміст поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. № 49. Том 2. 2018. С. 126–129.
2. Проблеми забезпечення ефективності діяльності органів кримінального переслідування в Україні : монографія, кол. авт. ; за заг. ред. В. І. Борисова, В. С. Зеленецького. Х. : Право. 2010. 391 с.
3. Тіщенко В. В. Виникнення, розвиток і сучасний стан криміналістичної методики розслідування. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Т. 19. С. 361–381.
4. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2. В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 328 с.
5. Шевчук В. М. Актуальні проблеми криміналістичної методики: традиції, новації, перспективи досліджень. *Порівняльно-аналітичне право*. № 2, 2020. С. 181–186.
6. Гресь Ю. В. Сучасні тенденції криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень. *Наукові інновації та передові технології*. № 4 (32). 2024. С. 375–385.
7. Тіщенко В. В. Сучасний стан і деякі проблеми розвитку криміналістичної методики розслідування злочинів. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 170–180.

8. Черноус Ю. М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру : монографія. Київ : Видавничий дім «Скіф», 2012. 448 с.
9. Когутич І. І. Сутність і структура окремих складників методики судового розгляду кримінальних справ. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. № 19. 2019.
10. Федосова О. В. Становлення та перспективи розвитку криміналістичної методики розслідування злочинів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 46. С. 174–178.
11. Клименко Н. І. Криміналістична методика: поняття, структура та вдосконалення. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. № 19. 2019.
12. Самойленко О. А. Значення початкового етапу розслідування злочинів в криміналістичних методиках (за матеріалами практики розслідування злочинів, вчинених у кіберпросторі). *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2019 р.) у 2 т. Одеса : ВД «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 416–41.
13. Черноус Ю.М., Дульський О.Л. Методико-криміналістичне забезпечення збирання доказів у кримінальному провадженні. *New Ukrainian Law*. № 4. 2023. С. 191–198
14. Шепітько В., Шепітько М. Доктрина криміналістики та судової експертизи: формування, сучасний стан і розвиток в Україні. *Право України*. № 8. 2021. С. 12–27.
15. Тищенко В. Роль криміналістичної методики розслідування у формуванні доктрини криміналістики. *Право України*. № 8. 2021. С. 91–103.
16. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.
17. Щур Б.В., Косаняк С.С. Проблеми побудови класифікації криміналістичних методик. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2017. Вип. 5. С. 216–221.
18. Щур Б.В. Ознаки криміналістичної методики. *Форум права*. 2011. № 3. С. 899–903.
19. Алексейчук В.І. Окрема криміналістична методика судового розгляду у кримінальному провадженні: сутність та завдання. *Проблеми законності*. 2015. № 130. С. 169–179
20. Щур Б.В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик: монографія. Харків : Харків юрид., 2010. 320 с.
21. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: монографія. Х. : Видавнича агенція «Апостиль», 2012. 304 с.
22. Пчеліна О. В. Криміналістична методика як особлива частина криміналістики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 396–401.
23. Тищенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеська нац. юрид. акад. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.
24. Маланчук А.Г. Структура методики доведення до самогубства шляхом використання інтернет технологій. *Juridical science* № 1 (103). Том 2. 2020. С. 5–12.
25. Корабель М. Г., Павленко Т. А. Вбивство, доведення до самогубства чи інсценування самогубства? Методика розслідування. Збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди «Право». № 35. 2022
26. Кузьменко О. В., Січко Н. П. Методика розслідування колабораційної діяльності. *Ірпінський юридичний часопис* : науковий журнал. № 1(8). 2022. С. 215–221.
27. Кузьменко О. В. Особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 336–339.
28. Дуфенюк О.М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний електронний журнал*. 2022. № 4. С. 369–374.
29. Дуфенюк О.М. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 1. С. 46–56.
30. Тищенко В.В. Теоретичні і практичні проблеми формування основ воєнної криміналістики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Том 30. № 3. С. 357–370. URL: <http://visnyk.kh.ua/uk/article/teoretichni-i-praktichni-problemi-formuvannyaosnov-voennoyi-kriminalistiki>

